

Foto Glenn Murberg 20090510
Vänga Kvarn 2 (2)

Kvarndrift har funnits i Vänga under flera hundra år. Enligt en karta från 1645 fanns såväl en sjö som en kvarn ungefär där dagens damm och nuvarande kvarn ligger. En tid låg inte mindre än tre skvaltkvarnar på rad i Vänga. År 1850 togs en så kallad tullkvarn i drift. Denna brann ner under 1860-talet, varpå nuvarande kvarnbyggnad uppfördes. Den försågs med ett bröstfallshjul 4,2 meter i diameter och ett stjärnverk så att två stenpar kunde drivas av samma vattenhjul. Kvarnen byggdes om 1934, då vattenhjulet ersattes med turbindrift – två Nydals francisturbiner. Samtidigt installerades en valskvarn. År 1943 gjordes en mindre tillbyggnad då ett frönöteri installerades.

Under 1964 ersattes de båda turbinerna med den som beskrivits under rubriken maskineri. Denna dubbla francisturbin fungerade länge som energikälla enbart för kvarnens elmotorer. Under 2011 startades dock en renovering och ombyggnad av anläggningen, som fick två nya sugrör, ny generator och digitaliserad styrning. Idag är Vänga kvarns kraftverk anslutet till nätet och levererar el.

Under 1963-1966 byggdes kvarnen ut i samband med installation av spannmålstorkar – först en säcktork senare två satstorkar. Byggnadernas förändring speglar kvarnningens utveckling under det förra seklet. Sedan 1989 drivs ett kafé i en del av kvarnbyggnaden som också är ett populärt besöksmål. Kvarnen är i drift.

Uppströms kvarnen finns resterna av en före detta ramsåg, som byggdes 1883. Tidigare hade på platsen funnits en enbladig såg. Ramsågen drevs först enbart med vattenhjul, men från 1916 även med en lokomobil/ångmaskin. Sågverksamheten upphörde 1951.

Foto Glenn Murberg 20090510

I anslutning till kvarnen gjordes under 1980-talet en rekonstruktion av den stärkelsefabrik som var i drift fram till 1944 och som revs 1957 och 1958. I denna anläggning, som också består av ett tvätteri och ett torkhus, förevisas hur man förr framställde potatismjöl. Byggnadsbeskrivning

Vänga kvarn har genomgått kontinuerliga förändringar under årens lopp. Byggherre vid dess ombyggnad 1934, då man övergick från vattenhjuldrift till turbindrift, var mjölnaren och kvarnägaren Sven M Johansson. Arkitekt/projektör var Nydals, Jönköping. Byggherre vid ombyggnaden 1964 var kvarnägaren och mjölnaren David Svensson. Moderniseringen som inleddes under 2011 har skett i nuvarande ägares regi – Vänga hembygdsförening.

Exteriörbeskrivning

Kvarnen är om- och tillbyggd i flera etapper. Underbyggnaden är av natursten men delvis också av betong. Taken är sadeltak och pulpettak i olika riktningar. Takfallen är främst täckta med sinuskorrugerad eternit eller plåt. Några takfall har trapetskorrugerad plåt. Väggarna är klädda med locklistpanel, målade med röd slamfärg. Vissa av väggarna är plåttäckta. Fönstren har varierad form, indelning och material, men utgörs i första hand av vita spröjsade träfönster av varierad ålder.

Interiörbeskrivning

Väggarna är av trä, golvet i kraftverksdelen är delvis av betong delvis av trä. Golv och väggar i resten av kvarnbyggnaden utgörs i huvudsakligen av trä. Kulturhistoriska värden

Vänga kvarn är en kulturhistoriskt värdefull helhetsmiljö. Kvarnens många tillbyggnader och förändringar är avläsbara och betydelsefulla för den historiska förståelsen. Varje förändring berättar om den anpassning och utveckling som över tid varit nödvändig för verksamhetens fortlevnad.

Det kulturhistoriska värdet utgörs också av anläggningens långa historia, för upplevelsen och läsbarheten. Vattenkraften på platsen har utnyttjats åtminstone sedan 1600-talet och dagens utförande av damm och vattenvägar skapades på 1850-talet och ger en lång kontinuitet. Det faktum att kvarnen fortfarande är i drift är en förstärkande faktor och betydelsefull för förståelsen för verksamheten så väl som platsens bruk och historiska sammanhang.

Anläggningen är tillgänglig för allmänheten och ett populärt besöksmål – där helhetsmiljön med dammen, vattenvägarna och den historiska miljön, jämte förevisning om förmalningsprocessen, utgör en viktig del av attraktionskraften.